

SZÁVAI FERENC:

A délszláv állam felbomlásának folyamata, az átalakulás aktuális kérdései

Abstract

The Process of The Dissolution of Yugoslav state and the current issues of the transformation

In Public International Law, state succession is defined according to the Vienna Convention of 1978 on succession of states in respect of treaties, and in the 1983 convention on succession in respect of state property, archives and debts. In succession to Soviet Union, Czech Republic and Yugoslavia the succession states took over on a percentage basis the common state property and debts as inheritance. Now carry on the dissolution of Yugoslavia by the secession of Kosovo. If have Kosovo province the right to self-determination? What will be influence for other independence aspiration? Is Serbia a gateway to the European Union?

Accession of Serbia to the European Union depends on several factors.

Az államok közötti utódlás felbomlás esetén

Az állam fogalmát, alkotóelemeit többen meghatározták, az 1933. december 26-án aláírt montevideói egyezmény alapján az alábbi feltételeknek kell, hogy megfeleljen. 1. állandó lakosság, 2. meghatározott terület, 3. kormány, 4. képesség más államokkal való kapcsolat felvételére. Mindenesetre kiemelik a szakirodalomban az államutódlás a nemzetközi jogi elmélet és gyakorlat egyik legvitatottabb kérdése, különösen igaz ez az államutódlásra, abban a vagyonomegosztásra.¹

A fenti kritériumok vizsgálata összefügg a szakirodalomban viszonylag új problémával, az államkudarc fogalmával.

Az államok közötti utódlás eseteit a szakirodalom az alábbiak szerint különbözteti meg: 1. a területi engedmény, 2. önállósulás, 3. egyesülés, 4. szétesés, 5. teljes bekebelezés, 6. az elszakadás és csatlakozás.

Szászy István, Michael Silagi és Mohamed Bedjaoui is átveszi ezeket a kategóriákat, majd e kérdéstről tartott konferenciák anyaga is.²

Mindenekelőtt a jugoszláv állam esete beleillik a multinacionális államok szétesésének kategóriájába, ez a dismembratio volt, klasszikus esetét képviselte az Osztrák–Magyar Monarchia.³

Államok felbomlása esetén szembe kell nézni a nemzetközi emberi jogi szerződésekkel, a nemzetközi szervezetekben való tagságból adódó jogokkal és kötelezettségekkel, a nemzetközi szerződések kötelezettségeivel, annak utódlásával.

Az utódlás megjelenik a javak és adósságok körében is. E tanulmány alapvetően a délszláv állam felbomlásának vagyoni és adósságbeli kérdéseit kívánja tárgyalni a felbomlásból származó aktuális kérdések mellett.

A javak (archívumok) és az adósság szétesésének kérdésében egy államalakulat felbomlása esetén is elsődleges szabály, hogy az érintett feleknek megállapodásra kell jutniuk. Az erre vonatkozó 1983. évi bécsi egyezmény ugyanis még nincsen hatályban, s ez nem is valószínű, hogy belátható időn belül megtörténik.⁴ Annak ellenére, hogy a szereplőkre bízunk a megegyezést, kívánatos lenne a jelenséget szabályozni. Ebben viszont a gazdasági mutatóknak is fontos szerepet kell kapniuk. Ugyanakkor a politikai döntések a vagyoni- és adósság megosztásánál is megjelennek, sok esetben a gazdasági eszközök rovására. Fontos feladat

lenne a szabályozás, mert ez megelőzné a bizonytalan kimenetelű (adott esetben vitatott) kényszer döntések és megállapodások sorát, ami további vitára ad okot.

Problémák különösen ott merülnek fel, ahol vitatott a szuverenitás változásának jellege. Jugoszlávia esetében az egyes köztársaságok szakadtak el a JSZSZK-tól, amelynek egy része Jugoszláv Szövetségi Köztársaság néven fennmaradt. Más volt köztársaságok úgy vélték, hogy maga a JSZSZK bomlott fel, beleértve a Jugoszláv Szövetségi Köztársaságot is.⁵

A délszláv állam keletkezésének vitája

Nemzetközi jogi szempontból a Szerb–Horvát–Szlovén Királyság új állam és nem azonos a régi Szerb Királysággal. Megalakulásában négy állomást különböztet meg a szakirodalom és ebben a történeti folyamatban az államok közötti utódlás három esetét ismerhetjük fel. Példát találunk az egyesülésre, az elszakadásra, végül a *cessio*ra. A Szerb–Horvát–Szlovén állam az elszakadás és az egyesülés útján jött létre, majd ez az állam *cessio* útján szerezte meg a magyar és bolgár területeket. Horvát–Szlavonország területei és Bosznia Hercegovina nem egyesültek közvetlenül a régi Szerb Királysággal. Elszakadásuk után több provizórikus állammá alakultak és ez egyesült azután a már 1918. november 13-án összeolvadt Szerb és Montenegrói Királyságokkal. A keletkezéstörténet négy állomásának és három államutódlásbeli esetét nézve az egyes részleteket illetően számos vita látott napvilágot, ami főleg az egyes időpontokra vonatkozott. A legnagyobb egyetértés abban állt, hogy új államnak tekintették a konstrukciót és nem azonosították a régi szerb állammal. Ennek ellenére előfordult, hogy a korabeli vegyes döntőbírói perek esetében azok azonosságát állapítottak meg. Egyes szakírók pedig az új állam keletkezésekor csak két állomást különböztetnek meg, nem veszik figyelembe az időrendi és más eseményeket. Legalább ilyen vitás a cseh-szlovák állam megalakulásának időpontja, de vitás az Osztrák–Magyar Monarchia felosztásának kérdése is. Elfogadva a fentiekből, hogy a délszláv állam négy szakaszban, új nemzetközi jogi alanyként keletkezett, de az új nemzetállamok etnikai összetétele sok esetben emlékeztet a Monarchiáéra. Közép-Európában ha az államhatárok és etnikai összetétel viszonyát nézzük, akkor kijelenthetjük, hogy semmivel sem lettek homogénebb államok, mint az Osztrák–Magyar Monarchia volt.⁶ A vizsgált délszláv állam esetében a szerb arány 43 százalék volt, a másik két államalkotó nemzeté, a horvátoké 23, a szlovéneké pedig 8 százalék.

A pszeudófederalizmusként nevezett államalakulat, majd a jugoszláv föderalizmus sem tudta megoldani a területi egyenlőtlenségek kérdését (etnikai ellentétek alapja), majd a pártállami keretek sem bizonyultak elegendőnek a nemzeti kulturális értékek fejlesztésére. Végül nem tudta megoldani a közigazgatási reform keretében a belső felosztásának, etnikai méltánytalanságának kérdését sem. Tito 1980-ban bekövetkezett haláláig a föderáció csak befagyasztotta az ellentéteket, amelyek egy évtized múltán gazdasági, vallási-etnikai területen is kiszabadultak.⁷

Jugoszlávia felbomlása

Speciális esete az államutódlásnak az 1929-ben Jugoszláviaként létrejött szövetségi állam felbomlása, ami nemzeti és háborús konfliktus után következett be, a folyamat 1988–1992 között zajlott le. A délszláv integráció: a konföderatív föderalizmust 1974. február 2-án hirdették ki új alkotmány keretében. Az alkotmány előkészítése 1972-ben megindult Edvard Kardelj vezetésével. Ez volt a titoi, második Jugoszlávia utolsó szövetségi alkotmánya. Jugoszláviát továbbra is szövetségi államként határozták meg, konföderatív jelleggel bírt („államok szövetsége”). Kiszélesítette a köztársaságok és tartományok jogkörét a szöv-

vetségi centrummal szemben, ez gazdaságirányítási és költségvetési önállóságot is jelentett. Legfontosabb célja volt, hogy megakadályozza a délszláv állam szétszakadását.⁸

A rendszerváltás Jugoszláviában 1988-ban indult meg. Kiderült a rendszerváltás közös megoldásának lehetetlensége. Spontán szolidaritási tüntetések sorozata zajlott a koszovói szerbekkel és a Crna Gora-iakkal. Régi szerb elképzelés volt az az átalakítási terv, ami széles önállóságot adott volna, de föderatív centralista átalakítást jelentett a hat köztársaságnak és a két tartománynak. 1988. október 5–6-án zajlott a „Joghurt forradalom” Újvidéken.⁹ Állandósult a szerb–szlovén feszültség. Montenegróban 1988 októberi tüntetések még eredménytelenek voltak.

Úgy tűnt azonban még 1990-ben, hogy a föderációt konföderációra lehet felcserélni. A szlovén és horvát vezetők ilyen értelmű javaslatát elvetette Milošević. 1990. december 23-án, illetve 1991. május 19-én a szlovén és horvát vezetők népszavazást rendeztek az ország, illetve saját köztársaságuk jövőbeli helyzetéről. A teljes függetlenség mellett voksolt 88% Szlovéniában és 94% Horvátországban. 1991. júniusában a hat köztársaság vezetői még egyszer tárgyalóasztal mellé ültek. USA és Európai Unió is a megegyezést támogatta, de mégsem történt megállapodás. 1991. június 25-én Horvátország és Szlovénia is függetlennek mondta ki magát. 1991. november 21-én Macedónia, 1992. március 1-jén pedig Bosznia-Hercegovina népszavazással legitímálta függetlenségét. Érvényesült az elszakadási törekvés nemzeti önrendelkezés keretében.

A koszovói albánok félig illegálisan lebonyolított 1991. szeptemberi népszavazáson a teljes függetlenség mellett döntöttek, Montenegróban azonban 1992. március 1-jén a függetlenségi akarat nem kapott többséget.¹⁰

Csak Szerbia és Montenegró döntött az állami keretek további fenntartása mellett. Belgrádban Szerbia és Crna Gora részvételével 1992. április 27-én kikiáltották a Jugoszláv Szövetségi Köztársaságot, amely a JSZSZK jogutódjaként viselkedett, s vitatta is az egyes utódállamok jogutódlását.¹¹

Az államutódlás gazdasági szempontjai

De vajon milyen elvek, gazdasági mutatók alapján osztották meg az egykori multinacionális állam közös vagyonát?

A szabály azt írta elő, hogy csak az elődállam közvagyonra száll át automatikusan az utódállamra. Az 1983-as bécsi egyezmény az állami vagyon kategóriáját definiálja, olyan vagyon, jog és érdekeltség, ami az államutódlás napján az elődállam belső jogának megfelelően annak tulajdonát képezte. Ez az egyes utódállamokban a függetlenedés napjával lehet azonos, aminek eltérő időpontja is problémákat vethet fel. A nemzetközi szokásjog szerint az elődállam közvagyonra a kérdéses terület esetében átszállt az utódállamra.

Ugyanakkor különbséget kell tenni ingó és ingatlan javak között. Az állami ingatlan, ami azon a területen volt található, amelyre az utódlás vonatkozott, átszállt az utódállamra. A területen kívül elhelyezkedő ingatlan esetére az a gyakorlat alakult ki, hogy ahol az elődállam fennmaradt, annál kellett maradnia, ha az érintett államok másképp nem rendelkeztek. Ha az elődállam megszűnt, akkor a külföldön lévő vagyonát arányosan kellett felosztani az utódállamok között.

Az ingó vagyon esetében a gyakorlatban a területi elv érvényesült, amit főleg helyi használati jellege miatt szerzett meg az utódállam.¹²

Független szakértők próbaeltárak alapján 1993 februárjában Jugoszlávia 1990. december 31-i állapot szerinti nettó vagyonát 60 billió USA dollárra becsülték. Ebből a katonai vagyon aránya 75%, ingatlan 3,4% és a pénzügyi 21,6% volt.¹³

1992. augusztus 26–28-a között Londonban zajlott a nemzetközi Jugoszlávia konferencia. A ún. „államutódlási munkacsoport” nem tudott megfogható eredményt elérni. A mun-

kacsoport terve 1993. február 23-án az volt, hogy az egykori Jugoszláv Szocialista Köztársaság javait és adósságát az 1990. december 31-i állapotnak megfelelően felmérje, azokról megbízható katasztereket készítsen. 1994 májusára 9000 tételes és átfogó mutató készült el, de készítése során számos probléma merült fel.

A Badinter-bizottság jelentéseket készített és közvetített az ügy rendezésében. Ennek eredménye lett az a megállapodás, ami a külföldi ingatlantulajdont osztotta fel százalékos arányban. A makro közgazdasági kritériumok voltak ehhez a népesség nagysága, az utódállamok területi kiterjedése, a szövetségi államháztartáshoz történt hozzájárulás, valamint a bruttó nemzeti termékben való részesedés. Ennek megfelelően a következő százalékos felosztás született:

1. táblázat

Bosznia-Hercegovina	13,00
Horvátország	27,20
Macedónia	8,50
Szlovénia	16,00
Jugoszláv Szövetségi Köztársaság	35,30
Összesen	100,00

A Badinter-bizottságnak számos állásfoglalása, ajánlása jelent meg, de az államutódlás kérdéseivel, az államvagyon, levéltári vagyon, adósság megosztásával elsősorban a következők foglalkoztak: a 9. számú ajánlás 1992 júliusában jelent meg, ebben megfogalmazták, hogy minden jugoszláv köztársaságnak az 1983. évi bécsi konvenció elvei alapján kell megállapodni a vitás kérdésekben. Ugyanakkor a tulajdont és a vagyont az utódállamok megállapodása alapján kell igazságosan felosztani. 1993 július 16-án a 12. számú ajánlás azt vizsgálta, hogy milyen jogi elvek szerint van lehetőség a vagyonmegosztásra és a adósságállomány szétosztására. Mindemellett az utódállamoknak kooperációs készséget kellett mutatniuk az egykori jugoszláv állami vagyon felosztását illetően. A 13. számú vélemény 1993 július 16-án jelent meg, ebben úgy vélte a bizottság, hogy a háború során keletkezett károk kárpótlási igényei is befolyást gyakorolhatnak a vagyonmegosztási tárgyalásokra. Végül a 14. számú állásfoglalás 1993. augusztus 13-ról azt tudakolta, hogy vajon milyen vagyon együttesek kerültek bele a vagyon- és adósságmegosztásba az utódállamok leltárjegyzéke szerint. A bizottság megállapítása szerint azokat csak a „kölcsonös adatok” figyelembevételével lehet lebonyolítani, az általános elvek szem előtt tartása mellett. Kimondta, hogy az ingatlan vagyon a területet megkapó állam tulajdonába kerül.¹⁴

A Badinter-Bizottság két konkrét problémával kellett, hogy szembenézzon. Elsőként azzal, hogy a JSZSZK 1974-es alkotmánya a vagyontárgyak jelentős részét átadta a köztársaságoknak. Másrészt a „társadalmi tulajdon” fogalmával, olyan vagyon együttesek keletkeztek, amelyet nem lehetett az utódállamok között felosztani.¹⁵

Jugoszlávia közepes és hosszúlejáratú tartozása 15,99 billió USA dollár volt. A nemzetközi szervezetekben lévő adósságot az öt utódállam számára az alábbi százalékos megosztásban terheltek:¹⁶

2. táblázat

Bosznia-Hercegovina	13,2
Horvátország	28,49
Macedónia	5,4
Szlovénia	16,39
Szerbia-Montenegró	35,52

1991 végén a Párizsi Clubnál az egykori délszláv államnak 4,15 billió dollár adósságállománya volt. Ennek rendezéséről először Szlovénia, majd Horvátország és Macedónia állapodott meg a szervezettel. Továbbá a kereskedelmi bankhálózatnál pedig 4,3 billió dollár adóssága keletkezett Jugoszláviának. Mindemellett voltak kisebb közös kötelezettségei.¹⁷

Az adósság és a levéltár ügyét a kölcsönös és közösen megállapított elvek, a bécsi 1983-mas konvenció alapján kell megtenni az egykori Jugoszlávia utódállamai között.

1994 májusára 9000 tételes és átfogó mutató készült el, de készítése során számos probléma merült fel. A Badinter-bizottság jelentéseket készített és közvetített az ügy rendezésében. Ennek eredménye lett az a megállapodás, ami a külföldi ingatlantulajdont osztotta fel százalékos arányban.¹⁸

A Badinter-bizottság az állampolgárság megválasztása kérdésében az önrendelkezés elvére hivatkozott, megfogalmazta, hogy minden egyén joga a választás, hogy ahhoz az etnikai, vagy vallási, vagy nyelvi közösséghez tartozzék, amelyikhez kíván.¹⁹

További vagyon együttesek

Az 1995 decemberi párizsi békeszerződés Bosznia kérdésében ült össze. Ezen téma volt az egykori 600 milliárd dolláros adósságtömeg felosztásának mikéntje. Szlovénia saját részről egy viszonylag nagy összeget vállalt át. Ezen számos vagyoni jogi kérdés is napirendre került, így az aranykészletek és külföldi számlák, a külföldön lévő követések vagyona, a szövetséges hadsereg vagyona, az egykori levéltár hovatartozása.

Az adósságállomány esetében az egykori hivatali nyugdíjak ügyét tárgyalták. 1996. október 14-én a brüsszeli konferencián az Európai Unió védnöksége alatt vizsgálták, hogy mennyit kell az egykori részköztársaságoknak fizetnie, illetve mekkora részesedésük van az egykori Jugoszláv állam külföldi vagyonában, aranytartalékában, az egykori hadsereg vagyonában, illetve a Svájcban, Angliában és Cipruson befagyasztott, mintegy 100 milliárd dollár értékű vagyonban.

Belgrád egyedüli jogutódnak tartotta magát, ezt a britek is osztották. 2001. május 14–25. között zajlott a bécsi Jugoszlávia csúcs. Ezen az alapp probléma az volt, hogy a tényleges vagyon nagyságát nem ismerték. Milošević azt az álláspontot képviselte, hogy Szerbia és Montenegró az egyedüli jogutódja a titói Jugoszláviának. Ez azt is jelentette volna, hogy egyedüli tulajdonosa az egész vagyon együttesnek, mert a többi volt részköztársaság elhagyta Jugoszláviát, így nem is lehetnek annak egykori vagyonára igényeik.

Ezzel szemben ezek az utódállamok felléptek, mert egykor egyenrangú partneri viszonyban álltak egymással. Ugyanakkor egyezsre jutottak a bázeli banknál 450 milliárd dollár felosztásában. További vitát képezte az egykori követségi épületek felosztása, konkrétan így a bécsi sorsa is.

Belgrád álláspontja az volt, hogy az egykori Jugoszláv Királyság követsége rendelkezésre kell, hogy álljon Jugoszláviának. A teljes finanszírozás arányait végül a következők szerint állapították meg: Jugoszláv Szövetségi Köztársaság: 38%, Horvátország 23%, Szlovénia 16%, Bosznia-Hercegovina 15,5%, Macedónia 7,5%. Az egyezményt 2001. június 29-én írták alá.

Tárgyalták továbbá a Ljubjanai Bank Sarajevóban, Zágrábban és Skopjében befizetett deviza megtakarításairól, amit a jugoszláv állam felbomlása után Ljubjanában tartottak. A kérdést további tárgyalásokon kellett Bázelen megoldani. A jugoszláv központi bank jogutódlását egy későbbi időpontra halasztották.²⁰

A ljubljanai tárgyalásokat 2001. február 23-án folytatták le, fontos eseménynek nevezhetjük, de lényegi áttörést nem jelentett az egykori Jugoszlávia utódállamai között zajló egykori állami vagyon felosztásának kérdésében. Ez már a sokadik tárgyalás volt ebben a témában. Szlovénia, Horvátország, Bosznia-Hercegovina, Macedónia és az akkor még létező Jugoszlávia képviselőinek egyeztető tárgyalásán volt némi előrelépés a bázeli bankban elhelyezett aranykészlet, illetve az egykori Jugoszlávia külképviseletein archivált dokumentumok ügyében, de nem tudtak végérvényesen megállapodni. A jugoszláv állami vagyon sorsáról elsősorban azért nem született döntés, mert a szerb politikai vezetés az akkori Jugoszláviát tartotta az állami javak egyedüli törvényes örökösének.²¹

A 2000-ben és 2001-ben zajló tárgyalások Brüsszelben és Ljubljanában, majd 2002-ben ismét Brüsszelben nem jutottak el a megállapodásig. Ennek fő okát abban láthatjuk, hogy a Nemzetközi Valutaalap felállított egy kulcsot, amely alapján a titói Jugoszlávia adósságát nemzetközileg szétosztották az utódállamok között. A cél az volt, hogy a visszafizetés ne halasztódjon az utódállamok megegyezése utánra. (Szlovéniára például az adósságok 16,39 százaléka jutott.) Az volt az elképzelés, hogy ugyanilyen százalékarányban osztozzanak az egykori állam közös vagyonán is. Ezt Macedónia és Bosznia nem fogadta el, Szlovénia kárára magának kedvezőbb százalékarányt követelt. A másik probléma pedig azon belgrádi felfogásból ered, hogy ragaszkodott a bázeli bankban elhelyezett 46 tonna arany egyedüli jogára, mert ez szerintük a Szerb Királyságtól vagy a szerb aranybányákból származott.²²

Összegezve a 20. századi multinacionális államok felbomlási folyamatát az alábbi tézist lehet felállítani az egykori Jugoszlávia széthullására: Szlovénia, Horvátország és Bosznia-Hercegovina és Macedónia jogutódai az egykori Jugoszláviának, a Jugoszláv Köztársaság vele azonos, ezért annak nem jogutódja.

2006. június 3-án lépett életbe a montenegrói függetlenség, amit 2006. június 12-én az Európai Unió is elismert. Ezzel megszűnt Szerbia és Montenegró reáluniója. Mindez újabb vagyonmegosztási tárgyalásokat eredményez, intézmények hovatartozásáról és esetleges megosztásáról kell döntenie. Mindemellett Szerbia elveszítette a tengeri kijáratát.²³

A koszovói kérdés

Az egykori Jugoszláv integráció utolsó láncszeme Koszovó szándékával oly helyzetet teremtett, hogy a nemzeti önrendelkezés és a területi integritás problémáját állította egymással szembe. Az igazi kérdés az, hogy megilleti-e Koszovót az önrendelkezés joga, hogy önálló, vagy föderatív államban kívánna-e tovább élni az ott lakók?²⁴ A koszovói népszavazás döntése 2008. február 17-én a függetlenség akarát nyilvánította ki. Ellentétes felfogást képviseltek Európa államai a kérdéssel kapcsolatosan. Már az ENSZ alapokmánya is utalt erre, az emberi jogok két 1966-os egyezségokmánya pedig egyértelműen kimondta, hogy „minden népnek joga van az önrendelkezésre”.

A mai nemzetközi (szokás)jog értelmében csak az „elnyomott” népeket illeti meg az önrendelkezés joga, a koszovóit nem, mert az mostanában egészen biztosan nem áll szerb uralom alatt.

Ezen az állásponton van pillanatnyilag Oroszország, Görögország, Ciprus, Románia, Szlovákia és Spanyolország is. Békés volt ugyanakkor Montenegró 2006-os kiválása az akkori, Szerbiával fennálló államközösségből, mert azzal – kisebb politikai csatározások után – Belgrád is egyetértett.²⁵

Sajátos módon inkább magában Montenegróban nem volt teljes az egyetértés, az EU ösztönzésével tartott népszavazáson azonban az önrendelkezés-pártiak győztek.

Jeszenszky Géza írásában a kantonok Balkánja szerkezetet látta volna támogatandónak a magyar diplomácia számára, ebben az esetben Koszovó kanton a kantonban lenne.²⁶

1988/1989-ben Milošević felszámolta a tartomány autonómiáját. Az államiság kialakulása és korlátai Ibrahim Rudova vezetésével kikiáltották a „Koszovói Köztársaság” függetlenségét. A nemzetközi közönség csupán emberi jogi konfliktusként kezelte a kérdést 1999 nyara – ENSZ felügyelet Rugova államát csak Tirana ismerte el Dayton 1995 a határok sérthetlenségét mondta ki Illegális állam jött létre, ugyanakkor megszervezték a Koszovói Felszabadítási hadsereget. Belgrád megtorló akcióit követően megszületett az ENSZ BT 1244. sz. 1999. június 10-i határozata.²⁷

2005. október 24-én a BT. egyhangú felhatalmazása alapján – az ENSZ főtítkár Mártti Ahtisaari volt finn elnököt bízta meg a tárgyalások irányításával. Ezzel szemben a szerb álláspont az alábbi volt:

1. A területi integritáshoz való ragaszkodás 1244-es BT határozat,
2. Területi autonómia létrehozása Koszovón belül (autonómia az autonómián belül).

Mindezt 2006. október 28–29-án az új szerb alkotmányban rögzítették: Ahtisaari rendezési tervszövege 2007 február elsején korlátozott függetlenséget és nemzetközileg elismert államiságot javasolt. Belgrád elutasította. Semmi nem lett belőle Oroszország, Kína, néhány kisebb állam ellenállása miatt (nem lett BT. határozat). Az igazi kérdés: hogyan lehet elérni, hogy a folyamat tartós és fenntartható legyen a térségben. A biztató eredmények a térségben ne boruljanak. Probléma: a szerb vereségélmény kezelése, belső feszültségek.²⁸

Magyarország több szempontból érdekelt a térség egészének stabilitásában. Ezek összefüggnek az euroatlanti csatlakozási folyamattal a magyar befektetésekkel, a vajdasági magyar kisebbség helyzetének javításával, ami a szerb vereségtudatot enyhítheti. Mindenesetre a jelentős adóssággal küzdő tartomány kötelezettségeinek kifizetését mindezek után Belgrád nem akarja magára vállalni.

A kérdés rendezésének igazi hozadéka lehet – a szakértők véleménye szerint – magyar szempontból, hogy

1. Megszűnik egy biztonságpolitikai „fekete lyuk” (csempészet, fegyver- és emberkereskedelem),
2. A koszovói szerbeknek adandó kisebbségi garanciák hivatkozási alapul szolgálhatnak a vajdasági magyarok helyzetének javításához,
3. Javulhat a Magyarországról alkotott szerb kép.²⁹

A magyar kormány végül 2008. március 19-i ülésén hozott döntést Koszovó függetlenségének elismeréséről. Az elismerést megelőzően Magyarország másik két szomszédos állammal – a szintén Európai Unió tag Bulgáriával, valamint a csatlakozási tárgyalásokat folytató Horvátországgal – közös nyilatkozatban fejtette ki a koszovói rendezéssel kapcsolatos álláspontját.

A teljes nemzetközi elismerés még várat magára. Egészében több soknemzetiségű állam tart esetlegesen kisebb egységeinek függetlenségi akaratának kinyilvánításától, mert erre vonatkozóan Koszovót precedens jellegű helyzetnek érzik.

Viszont ha egymás mellé állítjuk Koszovóban a nemzetiségi arányokat és a Vajdaságban is világosan kitűnik, hogy Koszovóban az albánok döntő többségbe kerültek a század folyamán, míg a vajdasági magyarság aránya tartományán belül mintegy 15%-os kisebbséggel nem sok esélyt jelent egy tartományi autonómia kikiáltásához.³⁰ 2002-ben ez az arány 14,28%-ot mutatott, ami 1991-es évhez képest 49 284 fő csökkenést jelent.³¹

3. táblázat. Koszovó népességének százalékos nemzetiségi megoszlása 1921–1991 között (egyszerűsített táblázat).³²

Év	Albán	Szerb, crnogorai	Török	Egyéb
1921	65,8	20,5	6,3	7,4
1931	63,0	27,8	–	9,2
1948	68,5	27,5	0,2	3,8
1961	67,2	27,5	2,7	2,6
1971	73,7	20,9	1,0	4,4
1981	77,4	14,9	0,8	6,9
1991	84,0	10,0	0,6	5,4

4. táblázat. A Vajdaság népességének százalékos nemzetiségi megoszlása 1921–1991 között (egyszerűsített táblázat).³³

Év	Szerb, crnogorai	Magyar	Német	Horvát	Szlovák	Román	Egyéb
1921	35,3	24,2	21,9	7,8	3,9	4,4	2,5
1931	37,9	23,0	20,5	8,2	3,8	4,2	2,4
1941	34,2	28,5	19,9	6,0	3,6	4,2	3,6
1948	52,4	25,8	1,9	8,1	4,3	3,6	3,9
1961	56,8	23,9	0,6	7,8	4,0	3,1	3,8
1971	57,7	21,7	0,4	7,1	3,7	2,7	6,7
1981	56,5	18,9	0,2	5,9	3,4	2,3	12,8
1991	59,4	16,9	0,2	4,2	3,2	1,9	13,5

Szerbia az Unió kapujában?

A Nyugat-Balkán uniós tagságának megvalósulása Palánkai Tibor szerint legalább 15-20 évet igényel. Ezúttal elsősorban csatlakozási érettségük a probléma, bár abban jelentős különbségek vannak. Hivatalos tárgyalások eddig Horvátországgal és Macedóniával voltak, de folyamatos megbeszélések zajlanak a többi állam tagjelöltségéről. Az érintett országok (Macedónia, Albánia, Szerbia és Montenegró, Koszovó vagy Bosznia-Hercegovina) lakossága együttesen valamivel kevesebb, mint 20 millió, vagyis távlati, fokozatos uniós integrációjuk nem okozhat gondot.³⁴

Szerbia jövőre EU-tagjelölt lehet, ebben fontos lépés volt Slobodan Karadzics kiadása, illetve Ratko Mladics felelősségre vonása. Tadic hangsúlyozza ugyanakkor, hogy a koszovói kérdést nem lehet összekötni Szerbia Európa Uniói tagságával, Belgrád nem ismeri el Koszovó és természetesen Dél-Oszétia és Abházia függetlenségét sem.³⁵

2008 augusztusában, immár az Európa barát szerb kormány bejelentette, hogy hajlandó a Szerbia területén található egykor bosnyák és szlovén vállalatokat és cégek áruba bocsátását leállítani. Mindez azt jelentené, hogy lassan pontot lehetne tenni az immár 18 éve húzódó vagyoni vita egy lényeges pontjára.

Forrás: História 2007/2. szám. Glatz Ferenc: Koszovó és a mi Európai Uniónk

Lábjegyzetek

- ¹ Bokorné Szegő, Hanna (1993): A kelet-közép-európai régió egyes államaiban végbement szétesési folyamatok hatása a nemzetközi szerződésekre. Állam- és Jogtudomány XXXV. évfolyam. 5. old.
- ² Szász István (1928): Az államok közötti utódlás elmélete, Budapest. 25–26. old. és Silagi Michael (1996): Staatsuntergang und Staatennachfolge mit besonderer Berücksichtigung des Endes der DDR. Frankfurt am Main, Berlin, Bern, New York, Paris, Wien: Peter Lang Verlag. (Schriften zum internationalen und zum öffentlichen Recht. 19–20. old.
- ³ Szávai Ferenc (2004): Az Osztrák–Magyar Monarchia felbomlásának következményei. Az állam-utódlás vitás kérdései. Pro Pannonia Könyvkiadó, Pécs.
- ⁴ Shaw Malcolm N. (2001): Nemzetközi jog. Osiris Kiadó, Budapest. 612. old.
- ⁵ Uo. 609. old.
- ⁶ Szász István (1928): Az államok közötti utódlás elmélete, Budapest. 43–50. old.
- ⁷ Szarka László (2004): Kisebbségi léthelyzetek – közösségi alternatívák. Többség és kisebbség a 20. századi Kelet-Közép-Európában. Kisebbségkutatás Könyvek. Budapest, 13., 20., 35. old.
- ⁸ Gyurok János (2007): A nemzet, az állam és a nemzetiség Tito politikájában. Croatica, Budapest. 206–211. old.
- ⁹ Gulyás László (2007): A Vajdaság sorsa a felbomló jugoszláv államban 1987-től napjainkig. In.

- Vajdaság. Szerk.: Nagy Imre. A Kárpát medence régiói 7. Magyar Tudományos Akadémia Regionális Kutatások Központja. Dialóg Campus Kiadó. Pécs–Budapest. 142–149. old. Továbbá lásd még *Gulyás László*: Két régió – Felvidék és Vajdaság – sorsa az Osztrák–Magyar Monarchiatól napjainkig. Hazai Térségfejlesztő Rt. Budapest. 161–165. old.
- ¹⁰ *Juhász József* (2001): Jugoszlávia felbomlása. In. Rendszerváltás Közép-Kelet-Európában. História. XXIII. évf. 9–10. szám. 49–52. old.
- ¹¹ *Juhász József* (1997): A délszláv háborúk, Budapest Napvilág Kiadó. 90. old.
- ¹² *Shaw Malcolm N.* (2001): Nemzetközi jog. Osiris Kiadó, Budapest. 614–615. old.
- ¹³ *Stanič Ana* (2001): Financial Aspects of State Succession: The Case of Yugoslavia. In. European Journal of International Law. Vol. 12 (2001) No. 4. 755. old.
- ¹⁴ *Fastenrath Ulrich–Schweisfurth Theodor–Ebenroth Carsten Thomas* (1996): Das Recht der Staatsukzession (The Law of State Succession). Referate und Thesen. Band 35. 24. Tagung in Leipzig April 1995, Heidelberg. 160–169. old.
- ¹⁵ *Shaw Malcolm N.* (2001): Nemzetközi jog. Osiris Kiadó, Budapest. 613–614. old.
- ¹⁶ *Stanič Ana* (2001): Financial Aspects of State Succession: The Case of Yugoslavia. In. European Journal of International Law. Vol. 12 (2001) No. 4. 758–759. old.
- ¹⁷ Uo. 761–762.
- ¹⁸ *Seidl-Hohenveldern Ignaz* (2001): Staatennachfolge in Vermögen, Archive und Schulden des früheren Jugoslawien. Liber Anicorum Karl-Heinz Böckstiegel. Law of International Business and Dispute Settlement in the 21st Century. Edited by Robert Briner etc. Köln–Berlin–Bonn–München. 727–740. old.
- ¹⁹ *Shaw Malcolm N.* (2001): Nemzetközi jog. Osiris Kiadó, Budapest. 622. old.
- ²⁰ *Stanič Ana* (2001): Financial Aspects of State Succession: The Case of Yugoslavia. In. European Journal of International Law. Vol. 12 (2001) No. 4. 751–779. és *Schweisfurth Theodor–Blöcker Karlen* (1998): Zur Rechtsnachfolge in Auslandvermögen der ehemaligen Nationalbank der Sozialistischen Föderativen Republik Jugoslawien. In. Praxis des Internationalen Privat- und Verfahrensrecht. 18. Jahrgang. Herausgeber: Prof. Dieter Henrich usw. 1998. 187–191. old.
- ²¹ *Mák Ferenc* (2006): „A nagyok gondjainak peremén”. A muravidéki magyarság története (1990–2005). In. Kisebbségkutatás. 1. sz.
- ²² *Bálint István* (2001): Jugoszlávia kapcsolata a térséggel. www.csaladikor.co.yu/pages/2001. letöltés 2008-09-26.
- ²³ *Busa Viola* (2006): Új európai állam született. Montenegró beadta a válókeresetet. Hetek X. évf. 21. szám. 2006. május 26.
- ²⁴ *Valki László* (2008): Megilleti-e Koszovót az önrendelkezés joga? www.grotius.hu, első közlés-ként megjelent az *Élet és irodalom*, 2008. 4. számában.
- ²⁵ *Juhász József* (2008): Koszovó útja a függetlenségig. In. Nemzet és Biztonság. Biztonságpolitikai Szemle. I. évf. 1. szám. 67–78. old.
- ²⁶ *Jeszenszky Géza* (2008): Kantonok Balkánja? www.grotius.hu
- ²⁷ *Juhász József* (2008): Koszovó útja a függetlenségig. In. Nemzet és Biztonság. Biztonságpolitikai Szemle. I. évf. 1. szám. 67–78. old.
- ²⁸ Uo.
- ²⁹ Uo.
- ³⁰ *Kocsis Károly* (1993): Egy felrobbant etnikai mozaik esete, Budapest, Teleki László Alapítvány. 11., 18. old.
- ³¹ *Gábrityné dr. Molnár Irén–Mirnics Zsuzsa* Szerk. (2003): Kisebbségi létjelenségek. MTT Könyvtár 7. Szabadka. 335. old.
- ³² *Kocsis Károly* (1993): Egy felrobbant etnikai mozaik esete, Budapest, Teleki László Alapítvány. 18. old.
- ³³ *Kocsis Károly* (1993): Egy felrobbant etnikai mozaik esete, Budapest, Teleki László Alapítvány. 11. old.
- ³⁴ *Palánkai Tibor* (2005): Európai egység – integráció elmélet (Új integráció gazdaságtanának szükségessége). Akadémiai székfoglaló előadás. Elhangzott 2005. február 14. Budapest. 8. old.
- ³⁵ Népszabadság, 2008. szeptember 4. 7. old.